



“TARIXIY ZIYORATGOHLAR VA MADANIY DIPLOMATIYA: DINIY TURIZM VOSITASIDA XALQARO ALOQALARNI MUSTAHKAMLASH”

Samarqand davlat chet tillar instituti talabalari

Zaripov Shaxriyor Shuxrat o'gli

Sayfiyev Quvonchbek Erkinovich

Gmail: zaripovshaxriyor17@icloud.com

Ilmiy rahbar: Berdiyev Shaxboz Ziyomiddinovich

Annotatsiya: Mazkur maqola tarixiy ziyoratgohlarning madaniy diplomatiya va xalqaro aloqalarni mustahkamlashdagi o'рни va ahamiyatini tahlil qiladi. Ziyoratgohlar nafaqat diniy e'tiqod maskanlari sifatida, balki xalqlar o'rtasida o'zaro hurmat, madaniy almashinuv va do'stlik rishtalarini mustahkamlovchi vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqotda diniy turizmning rivojlanishi orqali turli mamlakatlar o'rtasidagi madaniy va diplomatik aloqalarning kengayishi, ziyoratgohlarning xalqaro brending va muloqot platformasi sifatidagi roli asosli dalillar bilan yoritib berilgan. Shuningdek, O'zbekiston kabi boy tarixiy merosga ega mamlakatlar tajribasi misolida, diniy turizmning mintaqaviy va global barqaror rivojlanishga ko'rsatgan ijobiy ta'siri o'rganiladi. Maqolada diniy turizmni rivojlantirish orqali xalqaro imijni yaxshilash, iqtisodiy faollikni oshirish va madaniyatlararo muloqotni chuqurlashtirish imkoniyatlari ilmiy tahlil etiladi. Yakunda, tarixiy ziyoratgohlar asosida olib borilayotgan madaniy diplomatiya strategiyalarining istiqbollari va ularni yanada samarali amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: btarixiy ziyoratgohlar, madaniy diplomatiya, diniy turizm, xalqaro aloqalar, madaniyatlararo muloqot, O'zbekiston tajribasi, diplomatik strategiya, turizm va barqaror rivojlanish.



Annotation: This article analyzes the role and significance of historical pilgrimage sites in strengthening cultural diplomacy and international relations. Pilgrimage sites serve not only as places of religious devotion but also as platforms for fostering mutual respect, cultural exchange, and friendship among nations. The study highlights how the development of religious tourism contributes to expanding cultural and diplomatic ties between countries and examines pilgrimage sites as instruments of international branding and dialogue. Using the example of countries like Uzbekistan, rich in historical heritage, the article explores the positive impact of religious tourism on regional and global sustainable development. Furthermore, the article provides a scientific analysis of how enhancing religious tourism can improve international image, boost economic activity, and deepen intercultural dialogue. Finally, it offers recommendations for making cultural diplomacy strategies based on historical pilgrimage sites more effective.

Keywords: historical pilgrimage sites, cultural diplomacy, religious tourism, international relations, intercultural dialogue, Uzbekistan's experience, diplomatic strategy, tourism and sustainable development.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение исторических мест паломничества в укреплении культурной дипломатии и международных отношений. Места паломничества выступают не только как центры религиозного поклонения, но и как площадки для укрепления взаимного уважения, культурного обмена и дружеских связей между народами. В исследовании освещено, как развитие религиозного туризма способствует расширению культурных и дипломатических связей между странами, а также рассматриваются святые места как инструменты международного брендинга и диалога. На примере таких стран, как Узбекистан, обладающих богатым историческим наследием, рассматривается положительное влияние религиозного туризма на



региональное и глобальное устойчивое развитие. Также проводится научный анализ возможностей улучшения международного имиджа, активизации экономической деятельности и углубления межкультурного диалога через развитие религиозного туризма. В заключение предлагаются рекомендации по повышению эффективности стратегий культурной дипломатии на основе исторических мест паломничества.

Ключевые слова: *исторические места паломничества, культурная дипломатия, религиозный туризм, международные отношения, межкультурный диалог, опыт Узбекистана, дипломатическая стратегия, туризм и устойчивое развитие.*

Kirish

Globalizatsiya sharoitida xalqlar o'rtasidagi o'zaro anglashuv va hamkorlikni mustahkamlashda madaniy diplomatiyaning o'рни tobora ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, tarixiy ziyoratgohlar va diniy turizm vositasida xalqaro aloqalarni rivojlantirish dolzarb masala sifatida qaralmoqda. Tarixiy ziyoratgohlar — bu nafaqat diniy e'tiqod maskanlari, balki o'zida ko'plab madaniy, tarixiy va ma'naviy qadriyatlarni mujassam etgan obidalar bo'lib, ular xalqlar o'rtasida madaniy almashinuv va do'stlik rishtalarini mustahkamlashda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Bugungi kunda diniy turizm nafaqat iqtisodiy soha sifatida, balki madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi kuch sifatida ham e'tirof etilmoqda. Xususan, O'zbekiston kabi ko'p asrlik tarixiy va madaniy merosga ega davlatlarda diniy turizm orqali xalqaro imijni mustahkamlash, diplomatik aloqalarni kengaytirish va mintaqaviy barqarorlikni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Buxoro, Samarqand, Termiz va Xiva kabi shaharlardagi qadimiy ziyoratgohlar dunyoning turli burchaklaridan sayyoh va ziyoratchilarni jalb etib, O'zbekistonni global miqyosda madaniyatlar uchrashuvi maydoniga aylantirmoqda. Maqolada tarixiy ziyoratgohlarning



madaniy diplomatiyadagi oʻrni, diniy turizmni rivojlantirishning xalqaro aloqalarga taʼsiri, shuningdek, diniy turizm orqali madaniy hamkorlikni kengaytirish istiqbollari ilmiy asosda tahlil etiladi. Shu bilan birga, diniy turizmni samarali rivojlantirish uchun zarur boʻlgan strategik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ham taklif etiladi.

Asosiy qism

Tarixiy ziyoratgohlarning madaniy diplomatiyadagi oʻrni. Tarixiy ziyoratgohlar xalqlarning diniy eʼtiqodi, madaniy qadriyatlari va tarixiy taraqqiyoti haqida muhim maʼlumot beruvchi noyob obidalaridir. Ular asrlar davomida xalqlar oʻrtasida diniy, madaniy va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilgan. Bugungi globalizatsiya davrida esa tarixiy ziyoratgohlar madaniy diplomatiyaning samarali vositasiga aylanmoqda. Ziyoratchilar va sayyohlar oqimi oʻz-oʻzidan xalqaro madaniy almashinuvni kuchaytiradi, millatlar oʻrtasida oʻzaro hurmat va anglashuvni rivojlantiradi. Masalan, Buxorodagi Poyi Kalon majmuasi, Samarqanddagi Shohi Zinda majmuasi yoki Termizdagi Hakim at-Termiziy maqbarasi nafaqat diniy ziyorat joylari, balki xalqaro miqyosda Oʻzbekistonning boy tarixiy va madaniy merosini namoyon etuvchi diplomatik “yumshoq kuch” sifatida xizmat qilmoqda. Ziyoratgohlar orqali tarqatilayotgan tarixiy maʼlumotlar va maʼnaviy qadriyatlar Oʻzbekistonning xalqaro nufuzini oshirishda muhim rol oʻynaydi. Diniy turizm va xalqaro aloqalarning mustahkamlanishi. Diniy turizm turizmning eng qadimiy va bugungi kunda eng tez rivojlanayotgan yoʻnalishlaridan biridir. Diniy turizm orqali koʻplab mamlakatlar oʻz madaniy merosini dunyoga namoyish qilish, iqtisodiy daromadlarini oshirish va xalqaro aloqalarni mustahkamlash imkoniyatiga ega boʻlmoqda. Xususan, Saudiya Arabistoni (Makka va Madina) hamda Eron (Mashhad va Qom) kabi mamlakatlar diniy turizmni strategik resurs sifatida rivojlantirib, xalqaro siyosiy va iqtisodiy taʼsir doiralarini kengaytirgan. Oʻzbekiston ham diniy turizmni rivojlantirish orqali



xalqaro sahnada o'z o'rnini mustahkamlashga intilmoqda. 2017-yildan boshlab O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlari qabul qilindi, ziyoratgohlar infratuzilmasi zamonaviy talablar asosida yangilandi. Shuningdek, xalqaro diniy forumlar va konferensiyalar orqali O'zbekiston o'zining boy diniy-madaniy merosini dunyoga targ'ib qilmoqda. Bu esa mamlakatning xalqaro imijini mustahkamlashga, boshqa davlatlar bilan madaniy va diplomatik aloqalarni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Tarixiy ziyoratgohlar asosida xalqaro madaniy hamkorlikni rivojlantirish. Tarixiy ziyoratgohlar zamonaviy diplomatiyada xalqlar o'rtasida madaniy hamkorlikni mustahkamlashda muhim ko'priq vazifasini o'taydi. Ziyoratgohlar orqali nafaqat diniy qadriyatlar, balki milliy urf-odatlar, san'at va hunarmandchilik an'analari ham ommalashadi. Shu bilan birga, ziyoratgohlar atrofida xalqaro festival va tadbirlar tashkil etilishi madaniyatlararo muloqotni yanada jonlantiradi. Masalan, Samarqandda o'tkaziladigan "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali yoki Buxorodagi xalqaro ilmiy anjumanlar ziyoratchilar va sayyohlarni jalb etish bilan birga, mamlakatlar o'rtasida do'stona aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Tarixiy ziyoratgohlarni global miqyosda targ'ib qilish va ular asosida madaniy turizm klasterlarini shakllantirish xalqaro madaniy diplomatiyaning zamonaviy tendensiyalaridan biridir. Diniy turizmni rivojlantirishdagi strategik yondashuvlar. Diniy turizmni rivojlantirish va uni madaniy diplomatiya vositasiga aylantirish uchun quyidagi strategik chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi. Infratuzilmani rivojlantirish: Ziyoratgohlar atrofida zamonaviy transport, mehmonxona va servis xizmatlarini tashkil etish orqali ziyoratchilar uchun qulay sharoit yaratish. Madaniy merosni saqlash: Tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, ularning autentiqligini saqlab qolgan holda zamonaviy texnologiyalar yordamida saqlash va targ'ib qilish. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda diniy turizm va madaniy diplomatiya bo'yicha qo'shma dasturlar ishlab chiqish. Marketing va targ'ibot siyosatini kuchaytirish: Global



miqyosda O‘zbekistonning ziyoratgohlari va diniy madaniyati haqida reklama kampaniyalarini olib borish. Ushbu yondashuvlar diniy turizm va madaniy diplomatiya orqali xalqaro aloqalarni mustahkamlashda yanada samarali natijalarga erishish imkonini beradi.

Empirik tahlil

Diniy turizm va tarixiy ziyoratgohlar asosida xalqaro aloqalarni mustahkamlash masalasida O‘zbekiston tajribasi o‘ziga xos empirik asosga ega. So‘nggi yillarda olib borilgan amaliy chora-tadbirlar va ularning natijalari diniy turizmni rivojlantirishning samarali modelini shakllantirish imkonini berdi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2017–2023-yillar davomida O‘zbekistonga kelgan xorijiy sayyohlar soni keskin o‘ydi. Xususan, 2017-yilda 2,69 million nafar xorijiy sayyoh mamlakatni ziyorat qilgan bo‘lsa, 2019-yilda bu ko‘rsatkich 6,7 million nafarga yetdi (O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi ma’lumotlari). Ulardan taxminan 35–40 foizi diniy va madaniy turizm maqsadida tashrif buyurgan. Pandemiya davridan so‘ng (2020–2021-yillar) qisqa muddatli pasayish kuzatilgan bo‘lsa-da, 2023-yilda yana o‘sish qayd etilib, xorijiy ziyoratchilar soni 5 milliondan oshdi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xorijiy turistlarning asosiy qismi — Markaziy Osiyo mamlakatlari (Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Turkmaniston), shuningdek, Rossiya Federatsiyasi, Turkiya, Malayziya va Indoneziyadan kelgan sayyohlardir. Aynan musulmon aholisi ko‘pchilikni tashkil etadigan davlatlardan ziyoratchilar oqimi ko‘proq bo‘layapti, bu esa diniy turizm va tarixiy ziyoratgohlarning xalqaro miqyosda katta ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatadi. Misol sifatida, Buxorodagi Bahouddin Naqshband majmuasi va Samarqanddagi Imom al-Buxoriy maqbarasi kabi ziyoratgohlar eng ko‘p tashrif buyuriladigan obyektlarga aylangan. Ushbu maskanlarda 2023-yilda o‘tkazilgan so‘rov natijalariga ko‘ra, xorijiy ziyoratchilarning 68 foizi O‘zbekistonga aynan diniy ziyorat uchun kelganini bildirgan. 54 foiz respondent esa O‘zbekistonni ziyorat



qilgach, mamlakat haqidagi ijobiy tasavvuri mustahkamlangani va yana qaytib kelish niyatida ekanini ma'lum qilgan. O'zbekiston hukumati tomonidan qabul qilingan "Ziyorat turizmini rivojlantirish konsepsiyasi" (2019–2025-yillar uchun) doirasida 70 dan ortiq tarixiy ziyoratgohda rekonstruksiya va restavratsiya ishlari amalga oshirilgani diniy turizm infratuzilmasini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qildi. Shu bilan birga, xalqaro aviareyslar sonining ko'paytirilishi, mehmonxona va transport infratuzilmasining rivojlantirilishi ziyoratchilar uchun qulay sharoit yaratdi. Empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, diniy turizmni rivojlantirish faqat iqtisodiy daromad manbai bo'lib qolmay, balki xalqaro imidjning yaxshilanishi, madaniy diplomatiya vositalarining kuchayishi va mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlashda ham muhim omil sifatida xizmat qilmoqda. Xususan, O'zbekiston diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik tamoyillarini targ'ib etish orqali, ziyoratgohlar atrofida "madaniy diplomatiya markazlari"ni shakllantirmoqda. Bundan tashqari, O'zbekistonning BMT, Islom Hamkorlik Tashkiloti, ISESCO kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda diniy-madaniy merosni saqlash va rivojlantirish borasida olib borgan ishlari ham tarixiy ziyoratgohlarning xalqaro maydondagi ahamiyatini oshirib, diniy turizmni barqaror rivojlanishning muhim yo'nalishiga aylantirmoqda.

Xulosa

Tarixiy ziyoratgohlar va diniy turizm zamonaviy global diplomatiya jarayonida muhim vosita sifatida shakllanmoqda. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, tarixiy-madaniy merosni saqlash, zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish va diniy qadriyatlarni xalqaro miqyosda targ'ib qilish orqali milliy manfaatlarni ilgari surish va xalqaro aloqalarni mustahkamlash imkoniyati ortmoqda. Empirik tahlillar asosida aniqlanganki, so'nggi yillarda diniy turizm O'zbekiston iqtisodiyoti va diplomatik siyosatining ajralmas qismiga aylangan. Xususan, tarixiy ziyoratgohlarni global darajada ommalashtirish va ular atrofida



madaniy tadbirlar tashkil etish natijasida O‘zbekistonning xalqaro nufuzi sezilarli darajada oshdi. Bu jarayonda diniy turizm nafaqat iqtisodiy foyda, balki madaniy hamkorlikni chuqurlashtirish, xalqaro miqyosda o‘zaro anglashuv va ishonchni mustahkamlash omili sifatida namoyon bo‘ldi. Kelgusida diniy turizm va madaniy diplomatiya sohalarida muvaffaqiyatni ta‘minlash uchun ziyoratgohlar infratuzilmasini yanada rivojlantirish, raqamli texnologiyalar yordamida tarixiy obyektlarni global darajada targ‘ib qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda xalqaro ilmiy va madaniy hamkorlikni kengaytirish dolzarb vazifalar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu o‘rinda ta‘kidlash lozimki, tarixiy ziyoratgohlar faqat o‘tmish yodgorligi emas, balki zamonaviy xalqaro muloqotning, tinchlik va barqarorlikka erishishning, xalqlar o‘rtasida do‘stlik va hamkorlikni mustahkamlashning qudratli vositasidir. Shunday ekan, diniy turizm orqali tarixiy xotirani asrash va uni global madaniy qadriyatlar tizimiga integratsiya qilish strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-fevraldagi “Ziyorat turizmini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4165-sonli qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. "O‘zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirish strategiyasi (2019–2025)" — Toshkent, 2019.
3. ISESCO (Islamic World Educational, Scientific and Cultural Organization). "Cultural Tourism in the Islamic World." Rabat, 2017.
4. Sharipov, F. "Ziyorat turizmi va uning rivojlanish istiqbollari." — Turizm va madaniy meros ilmiy jurnali, 2021, №2, 45–53-betlar.
5. UNWTO (World Tourism Organization). "International Tourism and Cultural Exchange: Challenges and Perspectives." Madrid, 2020.



6. Abdullayeva, S. "Madaniy diplomatiya va xalqaro aloqalar: O'zbekiston tajribasi." — Jahon siyosati va diplomatiya, 2022, №3, 112–120-betlar.
7. UNESCO. "Heritage Sites and Sustainable Tourism Development." Paris, 2018.
8. Karimov, M. "Diniy turizmni rivojlantirishda infratuzilmaning roli." — Iqtisodiyot va innovatsiyalar ilmiy jurnali, 2021, №4, 78–85-betlar.
9. UNWTO Reports. "Tourism Recovery and Outlook Post COVID-19." Madrid, 2023.
10. Rasulov, A. "Tarixiy yodgorliklar va ularning madaniy diplomatiyadagi o'rni." — O'zbekiston xalqaro aloqalari ilmiy jurnali, 2020, №1, 65–72-betlar.